

ANTAKYA–HARBİYE VE SAMANDAĞ ARAPÇASINDA GÜNDELİK DİLDE KULLANILAN KARGIŞLAR /BEDDUALAR*

Alim Koray Cengiz**

Neşe Güzelşemme***

Öz

Kalıp sözler arasında değerlendirilen beddualar Türkçede kargış, bedat, ilenç, inkisar ve benzeri kelimelerle de anılmaktadır. Beddualar, dil özellikleri, içerdiği anlam ve bağlam bakımından kültürün sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir yer tutar. Bireyler, kötü bir durumla karşılaştıklarında, kendisinin, ailesinin veya yakın çevresinin başına olumsuz bir durum gelmesi, haksızlıkla karşılaşılması, memleket hasreti çekmesi neticesinde bedduaları kullanabilmektedir. Beddualar, olumsuz durumdan kurtulmak ve rahatlama amacıyla kullanılırlar. Araştırmanın başlamasıyla birlikte Türkçe ve yabancı dilde yapılan literatür taraması çalışmalarında hem Türkçede hem de yabancı dilde kargışlar - beddualar konusunda yapılan pek çok çalışmaya yer verildiği görülmüştür. Araştırma çalışması 2017 yılında Antakya, Samandağ ve Harbiye yerleşim yerlerinde başlamıştır. Bu kapsamda farklı cinsiyet ve yaşlardan 24 kişiyle görüşülmüştür. Görüşülen kişiler Türkçenin yanı sıra Arapçayı da etkin şekilde kullanan iki dilli bireylerdir. Elde edilen Arapça cümleler, içerdikleri anlamlar bakımından farklı kategoriler altında değerlendirilmiştir. Her bölümün sonunda kategorilerin değerlendirmesi yapılmıştır. Arapça ifadelerin Türkçeye çevrilmesinde gerekli olduğu durumlarda ilk cümle ifadenin düz anlamını vermektedir, ikinci cümle Türkçede karşılık gelebileceği ya da anlamı karşılayacak ifadeler olmuştur. Hatay ilinde Arapça konuşan iki dilli bireyler gündelik dilde Arapçayı kullanmaktadır fakat yazılı Arapça kullanımı etkin değildir. Bu nedenle Arapça ifadeler Latin harfleri kullanılarak yazılmış, seslerin tam karşılığını verebilmesi amacıyla Arap diyalektolojisinde kullanılan sesbirim temelli yazım sisteminden yararlanılmıştır. Çalışmanın geneli, cümlelerin kategorilendirilmesi ve içerdikleri anlamların değerlendirilmesi bakımından dil antropolojisi ve toplumdilbilim disiplinlerinin bakış açısıyla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antakya, Beddua, Kargış, Arapça, Dil Antropolojisi,

Cursing in Antakya, Harbiye and Samandağ Daily Spoken Arabic

Abstract

Considered as formulaic expressions, curses are also referred to as kargış, bedat, ilenç, inkisar and so on in Turkish. In terms of meaning and content, curse statements have an important place to transfer the culture to next generations. When individuals encounter a bad situation, when their family or relatives are in an adverse condition, are subjected to injustice or miss hometown, they may use curse statements. Curse

* Araştırma makalesi/Research article

** Dr. (Sosyal Antropoloji), Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Yabancı Diller Y.O., e-posta: cengiz.koray@yahoo.com

*** Öğr.Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Yabancı Diller Y.O, e-posta: nesebuyukasik@gmail.com

Makale Gönderim Tarihi: 24.02.2021

Makale Kabul Tarihi : 20.06.2021

statements are used to get rid of these negative situations and to relax. After starting the research study, as a result of the detailed literature review on curse statements – kargış – it is noticed that there is a great deal of publications on the issue both in Turkish and other languages. The present research study launched in Antakya, Samandağ and Harbiye in 2017, and 24 people from different ages and gender were interviewed. The informants are bilinguals who are able to speak both Turkish and Arabic. Field research data were categorized depending on the content and meaning. All the categories were evaluated within themselves. During the translation of the statements into Turkish, if it was necessary, the literal meaning was written first, and then the closest Turkish equivalent was written. Bilingual people speak Arabic in Hatay; however, written Arabic is not common in the city. Hence, while indicating the Arabic statements in the research, a phoneme-based transcription system that is commonly used in Arabic dialectology was utilized. Regarding the entire study, categorization of the statements, evaluation of the meaning, the approach on the study is based on Linguistic Anthropology and Sociolinguistics.

Keywords: Antakya, Curse, Imprecation, Arabic, Linguistic Anthropology

Structured Abstract

The language as a communication tool reflects the uniqueness of human beings and language helps people to convey their feelings, wishes and express themselves. Nearly all societies have formulaic expressions to use when they come across some specific situations. These formulaic expressions are learned in a language community and the members of that community know the meaning of these formulaic expressions. Considered amongst formulaic expressions, cursing statements are expressed with a variety of words in Turkish such as “beddua”, “kargış”, “bedat”, “ilenç” and so on. During the study, it is noticed that the word “kargış” is replaced by “beddua” and “beddua” is more common in Turkish today. Cursing words are mainly used when people encounter a bad condition or a negative attitude. As performative statements, cursing words actuate the emotions of those who express them and also those who receive the message. Within the study, a literature research was carried out. It is noticed that there is a variety of studies realized on cursing in different provinces and counties of Turkey. Besides, there is a number of studies in English literature on cursing, swear and bad words. The study was launched in 2017 and the people interviewed have continued to narrate cursing statements as they remembered new ones later. Even though the official language is Turkish, both Turkish and Arabic bilingual speaking people reside in the multicultural city Hatay. The study comprises the central city of Hatay – Antakya, Samandağ and Harbiye districts. The information gathered within the research is assessed from the point of view of linguistic anthropology and sociolinguistics. The introduction part of the study discusses the theoretical aspects on cursing. Subsequently, societal and cultural usage of cursing is discussed under another title. As it is expressed in this part, while cursing statements are used when people encounter bad situations or negative attitudes, they could also be used in literary works such as folk poetry or poetry. In this part, it is also emphasized that as formulaic expressions cursing statements have importance on culture transmission. Cursing statements are tools to transfer culture from one generation to another and they reflect the thinking practices and codes of culture of a society.

The information gathered from the field study in Hatay was arranged in diverse categories. The first one is about cursing on human body or parts of body. Cursing statements are targeted to damage or destroy some visible parts of body such as hands, feet, tongue or invisible parts such as bones or internal organs. Besides, the cursing statements that aim to damage the mental skills of others take place in this part. In the second category, cursing statements include wishes of trouble and misfortune for the receiver. It is noticed that cursing statements wish the message receiving person or persons to fail in his/her activities and sometimes collapse from exhaustion. In the third category, the cursing statements aims to humiliate and degrade the receiver. The statements in this category aims to insult the person to whom the message directed and humiliate him/her among the rest of the community members. The fourth category has statements on death. The cursing statements aim either directly the other person to die or the message is conveyed indirectly using eloquence, so the death message is implied. In the fifth category, cursing statements are the ones in which the curse is directed to the speakers themselves. It seems that the person who is in trouble aims to have a disaster to get rid of the bad situation. It seems to be a call for salvation. Cursing statements in the sixth category are on family or family elders. Considering the statements in that category, it could be estimated that the family elders are crucial for the unity of the family. It is noticed that some cursing statements aims to destroy the home that hosts the family or assist the members of the family to live together. If the home is destroyed, the family unity would be affected adversely as well. Cursing statements in the seventh category are about nutrition. Nutrition has a vital role for human beings. Since Hatay province is prominent as a gastronomy city nowadays, there is limited statements in this category. The eighth category is about the cursing statements in which people directly ask God to judge the malevolent persons; that is, the punishment of the target of the curse is left to God. Some statements which did not belong to any of the aforementioned categories are expressed under an unclassified category.

During the study, it is noticed that some interviewed people know where to use the cursing but they do not know the exact meaning. It means that because of the cultural change in decades, people may fail to know the exact meaning. Besides, it indicates that the recent generations speak less Arabic in daily life compared to previous ones. Mainly the majority of the cursing statements have the word “God”. It is thought that the statements include “God” to reinforce the efficacy of the sentences. While writing the meaning of statements in Turkish, the first sentence is usually the literal meaning and the second one is the closest Turkish equivalent. During the transcription of the Arabic statements, a phoneme-based transcription system widely used in the field of Arabic dialectology was utilized. The transcription system adopted by Fisher and Jastrow in *Handbuch Der Arabischen Dialekte* (1980: 11-14) was employed (cited in Ağbaht, 2014: 6-9). If the research period is extended, surely more information would be gathered in terms of cursing. A future study which might be carried out in other districts of Hatay would be fruitful to have a comprehensive frame on cursing.

1.Giriş

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliklerinden birisi dil yetisine sahip olması ve oluşturduğu anlamlı dizgeler aracılığıyla iletişim kurma becerisidir. Dil Antropolojisinin bilinen en eski araştırmacılarından Edward Sapir (1985:7) konuşma becerisi ve iyi düzenlenmiş dilin her insan grubunun karakteristiği olduğunu belirtir ve dili olmayan kabile dahi olmadığını belirtir. Dil, isteklerin, sevinç, öfke ve benzeri duyguların iletilmesinde kısaca iletişim kurmada önemli bir araçtır. Türkçede hem gündelik dilde hem de literatür çalışmalarında olumsuz ifadeleri tanımlayan birden fazla kelimeler vardır. Akalın (1990: 16-51), karşılıklı konuşmaya verdiği olumsuz örneklerde ağız dalaşı, ayıplama, böbürlenme, çıkışma, ilenç, kakınç, kargış, paylama, sövgü, yergi gibi unsurları sayar. Bun unsurların kötü dilek anlamına geldiğini, bir kimseye, nesneye, topluma yöneltilebileceğini belirtmektedir. Sevinçli (2015: 99), kargış kelimesinin eski Türkçede beddua etmek anlamına gelen “karga” kelimesinden türetilmiş olduğunu ifade etmektedir. Kötü dilek sözleriyle ilgili bir başka kavram da bedduadır. Kemaloğlu (2013: 103-104) Farsça kötü anlamına gelen “bed” ile Arapça dua kelimelerinin bir araya gelmesiyle beddua kelimesinin oluştuğunu yazar. Akalın (1990:51), beddua kelimesinin İslam kültürünün etkisiyle Türkçede yer aldığını belirtmektedir. Terimin, beddua etmek, almak, eylemek, okumak, bedduada bulunmak gibi kelime gruplarıyla Türkçede kullanıldığını ifade eder ve dua beddua ikilemesini, alkış kargış ikilemesinin karşılığı olarak gösterir. Terzioğlu (2007: 34) da tanımlamada bulunurken kargış ve beddua kelimelerini birlikte kullanmaktadır. Bir başka çalışmada ise alkış ve kargışın ve dua ve bedduanın arasında farklılıklar olduğu ifade edilmiştir. Buna göre alkış ve kargışta iyiliği dilenen kişi insandır; beklenti dine yönelik olabilir ya da olmayabilir. Dua ve beddualarda yönelim ise Allah’a doğrudur (Temizkan, 2006’dan akt Ersöz, 2011: 30). Görüldüğü üzere araştırmacıların tanımları farklıdır ve Uysal (2019: 4), Anadolu’nun farklı yerlerinde bedduanın, ah, bedat, inkisar, karış, lanet gibi kelimelerle ifade edildiğini belirtmektedir.

Literatür çalışması esnasında hem kargışların hem de bedduaların tasnif edilmesi konusunda araştırmacıların farklı görüşlere sahip olduğu görülmüştür. Gökdayı (2008: 89-101), küfür, beddua ve ilençlerin kalıp sözlerin altında yer aldığını ifade ederek kalıp sözlerin tasnif edilmesinde karışıklıklar yaşandığını belirtir; Keskin (2019: 207) de alkış ve kargışlarla ilgili çok sayıda çalışma bulunmasından dolayı kavramların hangi tür olarak inceleneceği konusunda karışıklığın zaman içinde arttığını belirtmektedir. Boyraz (2012: 43), alkış ve kargışları anonim halk edebiyatı ürünü olarak “konuşmalık türler” altında göstermektedir. Burada belirtilenlerin dışında bir başka açıklama da Artun (1999)’a aittir; araştırmacı, kargışı halk edebiyatı olarak görmediğini belirtir ve

kargışları, konuşmaları daha güzel gösteren ve anlamın güçlendirilmesine katkı sağlayan unsurlar olarak tanımlamaktadır.

Türkiye’de kargışlar üzerine farklı şehirlerde yapılmış pek çok araştırma çalışması bulunmakla birlikte Türk dünyasında da benzer çalışmalar bulunmaktadır. Kuanışbayeva (2002: 12), “Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü”ne dayanarak beddua kelimesinin Azeri Türkçesinde “gargış”, Kazak Türkçesinde “kargış” – “teris”- “bata”, Başkurt Türkçesinde “kargış”, “bahar”, Özbek Türkçesinde “karğas”, “lanat”, Tatar Türkçesinde “karğış”, “lağnat” kelimeleriyle kullanıldığını belirtmiştir. Kuanışbayeva, bedduaların kültürel bir varlık olarak Kazak halk edebiyatı içinde önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Çalışmalarda Türk destanlarında da kargışlara yer verildiğini belirtmektedir. Harmancı (2012: 2), Dede Korkut Hikâyelerinde, Emin (2014: 202-205); Divânü lugâti’t-Türk’te, Manas Destanında, Divan şiiri dâhil olmak üzere Türk kültürüne ait pek çok yerde kargışların yer aldığını belirtmektedir. Kazan (2009: 784), klasik Türk şairlerinin kasideler, gazel, kıt’a, terakib-i bend gibi nazım tarzlarında bedduaları kullandıklarını ifade etmektedir. Anonimlik özelliğine sahip olan kargışlarda (Beyazıt, 2019: 31) zaman zaman telmih de kullanılır (Terzioğlu; 2007: 37). Toplumsal bellekte yer tutan kişi ve olaylara yönelik kullanımlar her seferinde kargışlarla ilgili repertuarın canlı kalmasını sağlar. Görüldüğü üzere kargışlar / beddualar pek çok yerde kullanılmakta ve kullanımı ile birlikte toplum üzerinde kültürel etkilere sahiptir.

2.Yöntem

Kargışlar ya da beddualarla ilgili Türkçede ve Türk dünyasında yapılmış pek çok araştırma bulunmaktadır. Çok kültürlü bir şehir olan Hatay’da gündelik yaşamda Arapça da Türkçenin yanı sıra kullanılan dillerden birisidir; öte yandan, Antakya’da Türkçe kargışlar / beddualarla ilgili çalışma olmasına rağmen Arapçada bulunmamaktadır. Ayrıca gündelik dilde Arapçada kullanılan dua ve beddualarda hemen hemen her söz grubunun başında Allah kelimesi de kullanılmaktadır. Beddualar, alkışlar / dualarda olduğu gibi içerdikleri kelime grupları, söz yapıları, anlamları ve etkileri bakımından kültürel değerlere sahiptir. Bu nedenle bu tür kalıp sözler kültürün aktaranı olarak da görülmektedir. Çalışma bu söz kalıplarını derlemek ve incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu kapsamda, farklı cinsiyet ve yaşlardan 24 kişi ile görüşmeler yapılmıştır; hatırladıkları dualar ve bedduaları bildirmeleri istenmiştir. Görüşülen ve çalışma hakkında bilgi sahibi olan kişiler hatırladıkları bedduaları araştırmacılara iletmislerdir. Elde edilen veriler ilk olarak içerdikleri anlam bakımından kategorize edilmiştir. Daha sonra da her bölümün kendi içinde bu kategoriler toplum-dilbilim ve dil antropolojisinin bakış açısıyla yorumlanmaya çalışılmıştır. Görüşülen kişiler Antakya, Samandağ ve Harbiye bölgelerindedir. Elde edilen cümlelerin transkripsiyon işleminde Arap

diyalektolojisi için kullanılan yazım sisteminden yararlanılmıştır (Fischer ve Jastrow 1980: 11-14'ten akt. Ağbaht, 2014: 6-9). Kalıp sözlerin tercümesinde kimi zaman iki cümle yer almaktadır. İlki cümlenin düz anlamını verirken ikinci cümle Türkçedeki karşılığı ya da en yaklaşık çevirisi olarak verilmiştir.

3.Bedduaların Toplumsal ve Kültürel Kullanımı Üzerine

Konuşma, aktarımında içerdiği sözcüklerin anlamları aracılığıyla bilgi aktarır ve konuşmanın yapıldığı kişi için de kendi dilsel repertuarı doğrultusunda anlamalara yol açar, kısacası dinleyen kişinin düşünsel dünyasına etki eder. Bu bakımdan konuşma performatif bir eylemdir; Austin (2009: 20) bu eyleme edimsöz demektedir. Hatta bedduaya da edimsöz içerisinde yer verir. Jay ve Janschewitz (2008: 272), küfür etmenin sosyokültürel etkilerinin bir kültürden diğerine farklılıklar gösterdiğini ifade ederken Bulut (2016: 300) ve Sevinçli (2015: 99)'nin de ifadeleri buna benzerdir. Lanetleme davranışları, bir topluluğun kültürel kimliğini görmede, düşünüş biçimlerini anlamada oldukça yararlı olacaktır (Vanci-Osam, 1998: 74). Beddualar farklı durumlar ve ortamlarda kullanılabilir. Kaya (1997: 15-16), günlük olaylarda, haksızlıkla karşılaşılınca, milli duygularla, yüz kızartıcı eylemlere karşı, yurt özlemi ve aşkın karşılıksız kalması gibi durumlarda kullanılabilirliğini belirtir ve lanetlemeyi anlamak için nörolojik kontrolü, psikolojik çekinme /baskı / kendini tutma ve sosyokültürel kısıtlamalar hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir der. Hatta lanetlemenin halen Türkiye'de çok yaygın çalışılmayan psikolinguistik alanında da çalışılabileceğini belirtir. Emin'e (2014: 207) göre kargışlar ilaç gibidir; yani kullanan kişiyi rahatlatır, sözler söyleyerek öfkesini azaltmış olur. Kemaloğlu (2013: 103)'nun açıklamaları da benzerdir, beddualar teskin edicidir, kullanan kişinin karşılaştığı üzücü, acı verici durumdan uzaklaştırır.

İçerik bakımından baktığımızda kötü sözler kelimelerin yüklendiği anlamlar bakımından duyguları harekete geçirici özelliğe sahiptir. Bu bakımdan kötü sözler, coşkulandırıcı bir dile sahiptir (Ljung2011: 4). Kimi zaman milli hislerle, kimi zaman kutsal değerlere karşı yapılan bir edimsöz olarak kötü sözler hem söyleyenin hem de mesajın alıcısı olan kişilerin duygusal dünyasını etkileyecektir. Şahiner (2015: 336), bedduaların bu sözü edilen etkisine dayalı olarak karşıdaki kişiyi korkutma ve gerçekleştireceği eylemden vazgeçirmeye yöneltme etkisinden bahseder. Burada, karşı tarafın gerçekleştirdiği veya gerçekleştirmeyi planlandığı eylemin başarısız olması temennisi vardır.

Tamamen aynı başlık altında olmamakla birlikte küfür de kötü sözler altında incelenebilir. Zengin (2015: 82), küfürün tabu olana yöneldiğini belirtir; kişinin ailesinden bireyler, kendisine ait olan ve dokunulmaz vücudu ve benzeri durumlar kastedilmektedir. Literatür ve saha çalışmasındaki veriler bedduaların da benzer şekilde kimi zaman beddua edilen kişinin kendisini, aile bireylerini hedef alabilmektedir. Kısaca, beddualar karşıdaki kişinin önem verdiği,

verebileceği değerlere yönelik olmaktadır. Bir araştırmaya göre dünya genelinde küfür etmeyle ilgili en genel olarak kullanılan tabu kategorileri, vücut işlevleri, vücudun bölümleri, cinsiyet ve din üzerinedir (Pinker, 2007; Stapleton, 2010,'dan akt. Vingerhoets, Bylsma, ve De Vlam, 2013: 288). Beddualar da benzer bir şekilde kişilere söylendiğinde vücudun bazı bölümleri hedef alınmakta ve işlevsiz hale gelmesi temenni edilmektedir.

Beddualar edebi unsurlar olan mani ya da şiir içinde kullanılabilir (Seyhan, 2015: 2). Edebi eserler içerisinde kullanılan ve dilin estetik hale getirilmesine aracılık eden beddualar kullanıldığı toplumun düşünsel yapısı hakkında da fikirler verir; bu estetiği oluşturan ses tekrarları, şiirin ya da maninin kafiyeli yapısıdır ki bu da beddualara akıcılık kazandırır (Dursun, 2011: 442). Bedduaların bu tür edebi sanatlarla birlikte kullanılması akılda kalıcılığını da artıracaktır. Elkılıç ve Topbaşoğlu (2018: 60), araştırmalarında Kars kenti ve civarında kullanılan beddualarda örtmece özelliğinin olduğunu belirtmektedirler. Temenni ve beklentilerde bulunurken istenileni doğrudan belirtmek yerine arzulanan istek dolaylı olarak anlatılmaktadır. Kars yöresinde bedduaların örtmece ile kullanılması coğrafi bölgelere göre farklılıklar olabileceğini örnekler.

Şiirler ve maniler gibi edebi eserlerde kullanılarak estetik hale gelmesinin yanı sıra bedduaların eğlendirme işlevi de vardır. Kimi zaman bedduanın yöneltildiği kişinin başına gelmesi arzulanan durum gerçekten istenen bir eylem değildir. Şahiner (2015: 335), bedduanın bu şekilde kullanımının grup içerisinde eğlenceli karşılandığını belirtir. Çalışmasında, Gaziantep’le ilgili dua ve bedduaların olduğu internet sitelerinden bahseder ve dua ve bedduaların teknoloji ortamına taşınmasını ele alır. Yöresel dil kullanımı ve bunun yine yöreye özgü olaylar eşliğinde anlatılarak internet ortamındaki farklı sosyal medya sayfalarında kullanılması görülen uygulamalar olmaya başlamıştır. Kasımoğlu (2018: 53), internet ortamında bedduaların temel ihtiyaç alanlarına yöneldiğini ve daha komik bir hal aldığını belirtir; bedduaların internet ortamında daha fazla okuyucuya ulaşması ve okuyanların da kendi yorumlarını eklemesiyle beddualar da dönüşüme uğramaktadır.

4.Kültür Aktarımında Beddualar

Beddualar, içerdikleri kelime grupları, anlamları ve işaret ettikleri konularla birlikte kültür aktarımını sağlarlar. Bars (2014: 291-292) kalıp ifadelerin birçok farklı disiplinin araştırma alanına girdiğini belirtir. Çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtilmiş olduğu gibi kalıp sözlerden olan beddualar da birçok disiplin tarafından incelenebilir. Anonimlik özelliğine sahip kargışlar (Beyazıt, 2019: 31), geçmişten gelen söz yapılarıdır. Ong (2012: 21) kültür aktarımında kalıplaşmış sözlerin önemli bir yeri olduğunu belirtir. Kalıp sözler

tekrarlar, içerdiği anlamlar ve söz sanatları gibi sebeplerden dolayı daha kolay öğrenilmekte ve hatırlanmaktadır, böylelikle de sonraki kuşaklara daha kolay aktarılırlar. Doğan (2016: 408), gündelik yaşamda, tüm dil kullanıcılarının lanetleme ile ilgili kelimeleri ve bunları nasıl kullanabileceklerini öğrendiklerini belirtir. Üst kuşakların dil kullanımı alt kuşaklar tarafından öğrenilerek kullanılmakta ve yeniden kullanıma girmektedir. Kimse kötü sözleri - küfür – bilerek doğmaz, bunu ebeveynlerimizden ve akranlarımızdan öğreniriz (Jay ve Janschewitz, 2008: 272). Bu haliyle kargışlar hafıza metinleridir (Keskin, 2019: 217). Kötü sözler kategorisi içinde düşünülen küfür etme ile ilgili Mohr (2015: 32) da bir toplumun ya da kültürün tarihini anlamak için küfürün kullanımına bakmanın yararlı olduğunu ifade eder. Kişiler ya da durumlar için kullanılan kötü sözler, o toplumun değer yargıları ile ilgili fikir sahibi olmamızı sağlayacaktır. Dil öğretiminde ve kültür aktarımında bedduaların önemli bir yeri olduğunu belirten Okuyan (2012: 44), ilköğretim Türkçe ders kitaplarında kalıp sözler içerisinde az da olsa beddualara yer verildiğini ifade etmektedir. Tüm yukarıda belirtilenler doğrultusunda bedduaların kültür aktarımında önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz.

5. Antakya - Harbiye ve Samandağ Örneği

Beddualar daha önce de belirtildiği gibi bireylerin üzüntülerini, uğradıkları haksızlıklar, olumsuz durumlar karşısında tepkilerini dışa vurma gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Kişilerin yaşadığı yerler, buldukları ortam, yaşanan olayın bağlamı, dil pratikleri ve dil repertuarı gibi durumlar kullanılan bedduanın içeriğini de etkileyecektir. Buna göre de kötü sözler kullanıldıkları, sarf edildikleri alana yani yaşanan coğrafyaya bağlı olarak farklılıklar gösterecektir (Jay ve Janschewitz (2008: 272). Öztürk (2012) ve İpek'in (1989) Antakya'daki Türkçe kargışlar ve beddualar ile ilgili çalışmaları bulunmakla birlikte bu konuda Arapçada kullanılanlarla ilgili bir çalışma yer almamaktadır. Arapça, Hatay ili merkez ilçesi Antakya, İskenderun, Reyhanlı, Altınözü, Samandağ ilçelerinde ve Harbiye'de iki dilli bireylerce gündelik yaşamda kullanılmaktadır; öte yandan yazılı Arapça etkin değildir. Hatay'da konuşulan Arapça, Suriye Arap diyalektiyle daha yakın ilişki içerisinde ve Mardin, Urfa ve Siirt'te konuşulan Arapçadan bu bakımdan farklılıklar gösterir (Jastrow, 2006: 156). Dolayısıyla çalışmalardan elde edilen bilgilerin bu kapsamda değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Literatür çalışmaları incelendiğinde farklı araştırmacıların elde etmiş oldukları bilgileri içerdiği anlamlar bakımından farklı kategoriler altında topladığı görülmektedir. Kaya (1997: 15-16), bedduaların söyleniş hedeflerini insan bedeni, akraba ve tanıdıklar, eşya, mal mülk, evlilik, ölüm, kaza, bela, felaket gibi bir dizi geniş başlık altında toplamıştır. Bu çalışma kapsamında elde edilen bilgiler de içerdikleri anlamlar bakımından farklı kategoriler altında toplanmaya çalışılmıştır. Elde edilen cümlelerin transkripsiyonu işleminde

Arap diyalektolojisi için kullanılan sesbirim temelli işaretlemeler kullanılmıştır (Fischer ve Jastrow 1980: 11-14'ten akt. Ağbaht, 2014: 6-9). Cümlelerin yazılışında zamirlerin hitap edilen kişinin cinsiyetine bağlı olarak farklılık göstermesi de ifadeler içinde yer almaktadır.

5.1. Bedenin Belirli Bir Organına Yöneltilen Beddualar

aḷla ʾykkassēr dayyētīk/dayyētek - Allah ellerini kırsın. (“Ellerin kırılınsın” anlamında kullanılır.) Ellerle yapılan (istemli veya istemsiz) bir şey kırma, dökme gibi zarar verici bir eylemde bulunan kişilere yöneltilen bir bedduadır.

aḷla ʾykkassēr ḡrayke/ḡrōk – Allah ayaklarını kırsın (“Ayakların kırılınsın” anlamında kullanılır.) Ayaklarla yapılan (istemli veya istemsiz) bir şey devirme, ezme, dökme gibi zarar verici bir eylemde bulunan kişilere yöneltilen bir bedduadır.

aḷla ʾykarīshīk/ʾykarīshēk: Allah seni kötürüm etsin (“Kötürüm olası, elden ayaktan düşesin” anlamında kullanılır.)

aḷla ʾyīḡme ḡyīnayke/ḡyīnōk - Allah gözlerini kör etsin (“Kör olası” anlamında kullanılır.)

aḷla ʾyīḡfe hel ḡīḡ - Allah bu sesi yok etsin (“Sesin kesilsin” anlamında kullanılır.) Çok konuşanlara, kafa şişirenlere edilen bir bedduadır.

aḷla ʾyīḡmīk/ʾyīḡmēk: Allah seni dilsiz kılsın (“Konuşama İnşallah” anlamında kullanılır.)

aḷla la ʾyīḡcīk/la ʾyīḡcek iḡ- ḡams: Allah sana güneş yüzü göstermesin (“Gözlerin kör olsun” anlamında kullanılır.)

aḷla la ʾyqawwe dayyētīk/dayyētēk: Allah ellerine kuvvet vermesin (“Ellerine sağlık” ifadesinin zıddı olarak kullanılır.) Birinin yapmış olduğu ve elleri kullanmayı gerektiren herhangi bir iş/eylem beğenilmediğinde kullanılır. Bunun dışında kırma, yırtma ve benzeri yollarla kasıtlı olarak herhangi bir şeye zarar veren kişilere de yöneltilen bir bedduadır.

aḷla laḡsallem dayyētīk/dayyētēk: Allah ellerine selamet vermesin. Yukarıdaki beddua ile aynı anlam ve kullanıma sahiptir.

aḷla ʾyīḡser līnīk/līnēk: Allah dilini kısaltsın. Çok ve boş veya küfürlü konuşanlara söylenir.

aḷla ʾyīḡqīmīk/ʾyīḡqīmēk: Allah yüzünü felç etsin. (“Ağzın, yüzün yamulsun” anlamında kullanılır.) Bu beddua genelde kötü sözler söyleyen birine yöneltilir.

aḷla ʾyīḡḡatlık / ʾyīḡḡatlek lī-cnūn: Allah sana delilik göndersin (“Aklını kaybedesin” anlamında kullanılır.)

aḷla 'yẓawwel ṣaklīk/ṣaklēk: Allah aklına zeval versin (“Aklımı kaybedesin” anlamında kullanılır.)

aḷla layiṣfikē/layiṣfik: Allah sana şifa vermesin. Kişinin kendi dikkatsizliği veya sorumsuzluğu sonucu sağlığına zarar gelmesi durumunda kullanılır. Bunun dışında defalarca aynı yanılığa düşen, örneğin daha önce kendisinin güvenini sarsan birine yeniden güvenmesiyle başına olumsuz olaylar gelen kişiye “Oh olsun, sana müstahak” anlamında kullanılır.

aḷla 'yḥit ḥtōmek w 'ynattēr ṣdōmēk: Allah sana dert versin / zorluk versin ve kemiklerini düşürsün.

aḷla yibṣatlik / yibṣatlek qansōwr Allah sana kanser göndersin (“Kanser olasın” anlamında kullanılır.)

drībē fi qalbīk/qalbēk: Kalbinde hastalık olsun (“Kalp hastalığına yakalanasın” anlamında kullanılır.)

aḷla yibṣatlik / yibṣatlek cōwl: Allah sana ishal göndersin (“Çok ağır bir ishal geçir” anlamında kullanılır. Geçmişte birçok ölümlü sonuçlanan bir salgına gönderme yaptığı düşünülmektedir.)

El, ayak, göz, dil gibi bedenin görünen unsurlarının zarar görmesine yönelik ifadelerin yanı sıra kalp, kemikler gibi beden içindeki organlara da yönelik beddualar bulunmaktadır. Ayrıca, kişinin akli becerilerinin yitirilmesinin dilendiği ifadeler de bu bölümde yer verilmiştir.

5.2. Yöneltilenin Zor Durumda Kalmasını Hedefleyen Beddualar

aḷla la 'yqawwīkē/ la 'yqawwīk – Allah sana güç vermesin. Herhangi bir işi düzgün yapmayan veya birine/bir şeye zarar veren kişiler için söylenen bir bedduadır.

aḷla la 'ywaṣqīk/ 'ywaṣqēk – Allah seni muvaffak etmesin. Pıntilik yaptığı düşünülen kişilere söylenir. Maddi anlamda muvaffakiyet anlamı ön plandadır.

aḷla la 'yyaṣṣēr b' 'emrīk/b' 'emrēk: Allah, girdiğin işte yolunu açık etmesin. (“Yoluna taş konsun, Allah girdiğin işte başarına yardım etmesin” anlamında kullanılır.)

aḷla la 'yyaṣṣēr - Allah yolunu açık etmesin. Onaylanmayan bir yere giden veya evini terk eden kişilerin arkasından söylenen bir bedduadır.

aḷla la 'yyaṣṣēr b' wiččīk/ wiččēk - Allah yüzüne yolları açık etmesin. (“Allah yolunu açık etmesin” anlamında kullanılır.) Onaylanmayan bir yere giden veya evini terk eden kişilerin arkasından söylenen bir bedduadır.

aḷla 'yḥuḡīk/ 'yḥuḡēk la qadeḥ may: Allah seni bir bardak suya muhtaç etsin.

aḷla yıqtaṣ qısımtīk/ qısımtēk: Allah kısmetini kessin (Herhangi bir şey için “Kısmetin kapansın İnşallah” anlamında kullanılır.)

aḷla la ʿyqaşfik/la ʿyqaşfek li-nhōr –Allah sana gün yüzü göstermesin.

aḷla la ʿyqaşfik/la ʿyqaşfek li-nhōr il-ʿabyōd: Allah sana beyaz gün yüzü göstermesin (“Allah sana gün yüzü göstermesin” anlamında bir üsttekine göre biraz daha güçlü bir ifadedir.)

aḷla la ʿyfik yisrā/yisrō: Görüşülen kişiler ‘yisr’ sözcüğünün ‘kişinin içinde bulunduğu durum veya mekan’ anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu beddua, zor durumda olan örneğin cezaevinde yatan birinin o kötü durumdan kurtulmamasına yönelik bir temenniye ifade eder.

aḷla yiğdeb la ruḫīk/la ruḫēk: Allah ruhuna gazap versin. (“Allah sana sıkıntı/azap/şiddet vs. versin” anlamında kullanılır.)

aḷla layrīḫēk la bi hed- dinīy w la bi heyk il- dinīy: Allah sana ne bu dünyada ne diğer dünyada rahatlık vermesin (“Dünyada da ahirette de rahat olma” anlamında kullanılır.)

aḷla la ʿyxalsīk/la ʿyxalsēk min šar: Allah seni şerden kurtarmasın.

aḷla yibṣatlık / yibṣatlēk il-balwē – Allah sana bela göndersin (“Allah belanı versin” anlamında kullanılır.)

aḷla ʿybahidlīk/ʿybahidlēk: Allah seni mahvetsin.

aḷla ʿyşarşīk/ ʿyşarşēk: Allah seni süründürsün.

aḷla ʿyzawlik/ʿyzawlēk: Allah sana zeval versin.

aḷla ʿyzawlik/ʿyzawlek iz-zawwel il-saxra/saxır: Görüşmecilerden bazıları ‘il-saxra/saxır’ sözcüğünün ‘dağ’ anlamına geldiğini ifade ederken bazıları da sözcüğün ‘Sahra Çölü’nü ifade ettiğini belirtmişlerdir. Yerel Arapça dışındaki Arapça varyantlarını bilen birkaç görüşmeci ise sözcüğün ‘kaya’ anlamında kullanıldığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla bedduanın anlamı iki farklı şekilde yani “Kaya gibi zeval bulasın” ve “Allah seni taş kılsın” olarak aktarılmıştır. Cümle bir önceki bedduaya benzemekte ve daha güçlü bir ifadedir.

aḷla la yirḫama /la yirḫamo: Allah ona rahmet eylesin.

aḷla la yirḫama/la yirḫamo bi fʿela/bi fʿelo: Allah (kötü) amelleri yüzünden ona rahmet eylesin.

aḷla yibṣatlık / yibṣatlek rih: Allah sana rüzgar göndersin. Burada kastedilen, kişinin rüzgâr ile taşıyıp solunum yolu ile alacağı ve genellikle ölümcül olan bir hastalığa yakalanmasına yönelik bir temennidir. Halk arasında, Firavun döneminde insanlara Allah tarafından rüzgâr ile yayılan ve ‘Rih Sarsor’

adı verilen zehirli bir kokunun gönderildiğine dair bir hikâye yaygın. Hikâyeye göre o kokuyu soluyan insanlar ölmüştür ve bu bedduanın o anlatıya gönderme yaptığı düşünülmektedir.

aḷla yibṣatlık / yibṣatlek ṣaksē: Allah sana aksilik göndersin (“Allah belanı versin” anlamında kullanılır.)

aḷlaⁱyhuddillik / ⁱyhuddillek ṣmēlīk / ṣmēlēk: Allah amellerini yıksın.

bi sebf ḡyelīk / ḡyelēk letṣūfē / letṣūf il-xēr: Yedi hayatın boyunca hayır göremeyesin. Halk arasında yaygın olan reankarnasyon olayına gönderme olduğu düşünülmektedir.

aḷla layḥın ṣlaykē / ṣlōk Allah sana merhamet etmesin.

aḷla layḥannēn li-qlub ṣlaykē / ṣlōk: Allah sana karşı kalpleri merhametli kılmasın (“Kimseden merhamet görmeyesin” anlamında kullanılır.)

aḷla laysabbet qdemīk / qdemēk ṣal xer: Allah kademeni hayra sabit kılmasın. (“Tüm ömrün boyunca aksilik, bela ve benzeri ile karşılaşasın, hayır görmeyesin” anlamında kullanılır.)

aḷla layketter xayrīk / xayrēk: Allah hayrını arttırmasın (“Allah hayır işlemeni nasip etmesin” anlamında kullanılır. Bunun dışında pintilik yapan kişilere “Allah cömertlik göstermeni nasip etmesin” anlamında da kullanılır.)

laṣnet aḷla ṣlaykē / ṣlōk: Allah’ın laneti üzerine olsun. Bu beddua “*laṣnet aḷla ṣlakill il-...*” şeklinde duruma göre çeşitli nesnelere alarak daha genel bir anlamda da kullanılır: *laṣnet aḷla ṣlakill il biyigzēb* (Allah’ın laneti yalan söyleyenlerin üzerine olsun), *laṣnet aḷla ṣla kilsit xōyēn* (Allah’ın laneti hainlerin üzerine olsun) *laṣnet aḷla ṣla kilsit bi yinkēr* (Allah’ın laneti inkâr edenlerin üzerine olsun.)

aḷla layṣinīk / layṣinēk: Allah sana yardım etmesin (“Allah yardımcın olmasın” anlamında kullanılır.)

aḷla layūtṣem il-mihrūm mitlīk / mitlēk: Allah mahrum olana bile senin gibisini göndermesin. Çocuklarının yaramazlıklarından usanan veya herhangi bir sebeple onlara çok kızan ebeveynler tarafından bir kızgınlık ifadesi olarak kullanılır.

xasamek aḷla: Allah düşmanın olsun.

aḷla raytik / raytek tibkī / tibkē koh w daem: İrin ve kan ağlayasın. (“Sana kan ağlatacak kadar ızdırıp/azap çekesin” anlamında kullanılır.)

aḷla layismahlīk / layismahlēk: Allah helal etmesin (Emek verdiği kişiden nankörlük gören kişilerce “Hakkımı helal etmiyorum” anlamında kullanılır.)

aḷla yḥsīrīk / yḥsīrēk: (“Dara düşsesin, zorda kalasın” anlamında kullanılır.)

aḷla 'ysībik w 'ynībīk /'ysībek w 'ynībēk Allah sana musibet göndersin. ('*ysībik*'/'*ysībek*' ve '*w 'ynībīk*' /'*w 'ynībēk*' sözcükleri arasındaki kafiye anlatımı daha güçlü kılmakta ve bedduanın akılda kalıcılığını arttırmaktadır.)

aḷla rayto xismīk/xismēk ...: ... düşmanın olsun İnşallah. ("Üzerine yemin ettiğin kişi düşmanın olsun İnşallah" anlamında kullanılır.) Yalan yere bir kutsal zat ve benzeri üzerine yemin edene söylenir.

aḷla yıqşa ḡlaykē/ḡlōk: Allah seni affetmesin ("Allah seni sevmesin, sana acımasın" anlamlarında da kullanılır.)

aḷla yiğdab ḡlaykē/ḡlōk: Allah sana gazap versin.

aḷla yiğdab ḡlaykē/ḡlōk ḡadab ḡedīd: Allah sana şiddetli bir gazap versin. Bir öncekine göre daha güçlü bir anlamı vardır.

aḷla 'y 'ezīkē/'y 'ezīk: Allah sana eziyet versin.

aḷla 'yḡāzbīk/yḡāzbēk binvēmīk/binvēmēk: Allah sana rüyada azap çektirsin. (Birinden eziyet gören veya biri tarafından haksızlığa uğratılmış kişilerce "Bana çektirdiğin eziyet/yaptığın hata kâbusun olsun" anlamında kullanılır.)

aḷla layqimīk/layqimēk: Aḷlah seni kaldırmasın ("Elden ayaktan kesilesin, kötürüm olasın" anlamında kullanılır.)

aḷla la 'yḡayḡīk/la 'yḡayḡēk bil xēr: Allah seni hayırla yaşatmasın ("Ömrün boyunca hayır yüzü göremeyesin" anlamında kullanılır. Yöneltilen kişinin giriştiği işte, yaptığı veya yapacağı eylemlerde başarısız olmasını hedefleyen, kimi zaman da fiziksel olarak zayıf düşmesinin istendiği durumlarda kullanıldığı görülmektedir.)

5.3. Yöneltilenin Küçük Düşmesini Hedefleyen Beddualar

aḷla yisbeḡ wiččīk/ wiččēk- Allah yüzünü boyasın ("Namına leke düşsün, insan içine çıkacak yüzün kalmasın" anlamında kullanılır.)

aḷla 'yrazlīk /'yrazlīk: Allah seni rezil etsin.

aḷla 'yxaffēf ḡaqlīk/ ḡaqlēk: Allah aklını hafifletsin ("Aklını yitiresin" anlamında kullanılır.)

aḷla 'ymayyēl ḡizzīk/ḡizzēk: Allah sahip olduğun saygınlık ve refahı senden alsın ("Sahip olduğun saygınlığı, zenginliği, refahı, sana mutluluk veren her şeyi kaybet." anlamında kullanılır.)

aḷla yifdah ḡerrīk/ḡerrēk: Sakladığın tüm sırlar meydana çıksın.

aḷla yifdahīk/yifdahēk: Allah seni herkese rezil etsin.

aḷla yifdahīk/yifdahēk ḡal sikke: Allah seni yoldan gelip geçen herkese rezil etsin. Allah seni kötü yola düşürsün.

aḷla yifdah lēštīk/lēštēk: Çıplaklığını herkes görsün, utancından ölesin.

aḷla raytīk/raytēk qōl w ‘aswed min ilsēn it-tōr: Allah seni dedikoducu, yüzünü boğanın dilinden kara kılsın. (Dedikodu yapan kişiler için “Dedikoducu diye bilinesin ve insan içine çıkacak yüzün olmasın” anlamında kullanılır. Burada ‘qōl’ ve ‘tōr’ sözcükleri sesletim olarak benzedikleri için kafiye yoluyla söyleniş daha güçlü kılınmıştır. Kafiye aynı zamanda bedduanın akılda kalıcılığını ve kültürler arası aktarımını kolaylaştırmaktadır.)

aḷla ‘ysawwed witšīk /witšēk: Allah yüzünü kara kılsın (“Namına leke düşsün, insan içine çıkacak yüzün kalmasın İnşallah” anlamında kullanılır.)

aḷla ‘ysawwed ḡīynayke/ḡīynōk: Allah gözlerini kara kılsın. Bir üstteki bedduanın yumuşatılmış halidir ve aynı anlamda kullanılır.

aḷla yilḡen ‘edebīk/ ‘edebēk: Allah edebine lanet etsin. Büyüklerine saygısızlık yapan çocuklar/gençler için kullanılır. Bedduanın yöneltildiği kişinin terbiyesinden anne ve babası sorumlu olduğu için dolaylı olarak onlara da olumsuz duyguları ifade eder.

aḷla layistēr ḡlaykē/ḡlōk: Allah ayıbını örtmesin.

Bu kategori altında ele alınan beddualarda genellikle bedduanın söylendiği kişinin onurunun kırılması, rencide edilmesi ve topluluk nezdinde küçük düşmesi hedeflenmektedir.

5.4. Ölümle İlgili Beddualar

aḷla layxallīle inte/int: Allah seni bana bağışlamasın (“Allah canını alsın” anlamında kullanılır.) Aşırı kızgınlık anında ebeveynler tarafından çocuklarına edilen bir bedduadır.

aḷla rayto zaqqūm - Allah zıkkım etsin (“Zıkkım olsun İnşallah” anlamında kullanılır.)

aḷla ḡaḡlo zaqqūm – Allah zıkkım etsin (“Zıkkım olsun İnşallah” anlamında kullanılır.)

aḷla rayto bazər – Allah zehir etsin (“Zıkkım olsun İnşallah” anlamında kullanılır.)

alla ḡaḡlo bazər - Allah zehir etsin (“Zıkkım olsun İnşallah” anlamında kullanılır.)

aḷla ‘y mawtīk/‘y mawtēk mil-ḡatoš: Allah seni susuzluktan öldürsün.

ğhanneb tihriqīk/ tihriqēk: Cehennem yaksın seni (“Canın cehenneme” anlamında kullanılır.) Cehennem sözcüğünün Arapçası ‘m’ ile bitmesine rağmen, yerel Arapçada sözcüğün sonunda ‘b’ sesi kullanılmaktadır.

aḷla la ‘yiriddīk/la ‘yiriddēk - Allah seni geri göndermesin (“Gidişin olsun dönüşün olmasın anlamında” onay almadığı halde evi terk eden veya bir yere gitmek üzere evden çıkan kişilere söylenir. Bunun dışında bir tartışma veya inatlaşma sonucu rest çekip ortamdan ayrılan veya gereksiz alınganlık yaptığı düşünülen kişilere bir tepki olarak “Cehenneme kadar yolun var” anlamında kullanılır.)

aḷla ‘y mawtīk/‘y mavtēk - Allah seni öldürsün (“Allah canını alsın” anlamında kullanılır.)

aḷla ‘y mawtīk/‘y mavtēk ta ‘stirih minnīk: Allah seni öldürsün de senden kurtulayım (“Allah canını alsa da senden kurtulsam” anlamında kullanılır.)

aḷla yiqtaṣ nasībīk/nasībēk mid-dinīy: Allah dünyadan nasibini kessin (“Allah canını alsın” anlamında kullanılır.)

aḷla la raytik tisbiḥē/la raytek tisbēḥ - Allah uyanmanı nasip etmesin (“Sabaha çıkama İnşallah” anlamında kullanılır.)

aḷla yiqrēf šbēbīk/šbēbēk - Allah gençliğini kırsın (“Boyun devrilsin, Allah canını alsın” anlamında kullanılır.)

aḷla iyhiddīk/iyhiddēk - Allah seni yaksın (“Allah canını alsın” anlamında kullanılır.)

aḷla yiftaḥlin qabır: Allah onlara kabir açsın. (“Allah canlarını alsın” anlamında kullanılır. Sohbet sırasında konuşan kişi birinin herhangi bir şeyi açtığından bahsediyorsa ve bu eylem dinleyenin hoşuna gitmeyen veya onaylamadığı bir şeyse dinleyen kişi açma eyleminde bulunan kişiler için kullanılır.)

aḷla ‘yğarkīk/‘yğarkēk bil-may ġarq Farṣun: Allah seni Firavun gibi sulara gömsün. (“Firavun gibi sulara boğulup gidesin” anlamında kullanılır.)

aḷla ‘yqarrēb sēṣtīk/sēṣtēk: Allah (ölüm) saatini yaklaştırsın (“Vaden tez zamanda dolsun, çabucak ölesin” anlamında kullanılır.)

aḷla yibṣatlik / yibṣatlek rsōsa: Allah sana kurşun göndersin (“Kurşunlara gelesin” anlamında kullanılır.)

aḷla yiqṣārīk/yiqṣārēk: Bu bedduada, bir meyvenin kabuklarının soyulması için kullanılan fiil kullanılmış, dolayısıyla bedduanın literal çevirisi “Allah seni soysun.” şeklindedir. (“Allah canını alsın” anlamında kullanıldığı gibi “Kaybol, gözüme görünme” anlamında da kullanılır.)

aḷla laraytik itšūfē/laraytek itšūf il-canne: Cennet yüzü göremeyesin. (Halk arasındaki ahiret inancına işaret eder.)

ya rabbi 'yʕazb̄k/'yʕazb̄k bil qabr: Allah sana kabirde azap çektirsin. (“Allah sana kabir azabı versin” anlamında kullanılır.)

ğhanneb tiḥriq̄ka/tiḥriq̄ko w it-tayra/it-tayro bikil balēd 'atra: Cehennem onu yaksın ve her şehirde biraz uçursun (“Cehennemde yan ve küllerin her yere saçılınsın” anlamında kullanılır.)

aḷla yiqlaʕ̄k/yiqlaʕ̄k: Allah seni yok etsin (“Allah canını alsın” anlamında kullanılır.)

aḷla yib̄l̄ke/yib̄l̄k bil-mōwt: Allah belanı ölümle versin. (“Allah canını alsın” anlamında kullanılır.)

aḷla raytik/raytek taḥt il-trōb: Toprak altında olası. (“Allah canını alsın” anlamında kullanılır.)

aḷla 'yq̄ll̄k/ 'yq̄ll̄k w 'yh̄ll̄k/ 'yh̄ll̄k w 'ynaz̄l̄k/'ynaz̄l̄k bil 'ard kill̄k/kill̄k: Allah sana söylesin, seni halsiz bıraksın ve yerin altına indirsin. (Biri, dinleyiciye bir şey söylediğinde veya dinleyici dışında birilerine söylemiş olduğu bir şeyi aktardığında söylenen şeyler dinleyicinin hoşuna gitmezse dinleyici tarafından “Söylediğin şeyden ötürü toprağın altına giresin” anlamında kullanılır. Söyleme/anlatma eylemi içeren durumlarda kullanılır. Bedduada geçen sözcüklerin kafiyeli oluşu bedduanın anlamını güçlendirmekte ve kolay hatırlanmasını sağlamaktadır.)

Ölümlerle ilgili beddualarda kimi zaman doğrudan kişinin ölmesini temenni eden cümleler kullanılırken kimi zaman da bu durum dolaylı yollardan ya da söz sanatları kullanılarak veya ima edilerek anlatılmaktadır.

5.5. Kişinin Kendisine Yönelttiği Beddualar

aḷla 'y mawwitne ta' stiriḥ min̄k̄n (Allah beni öldürsün de sizden kurtulayım (“Allah canımı alsa da sizden kurtulsam” anlamında kullanılır.)

aḷla yiḡ̄ḡ̄sne fik̄/fik̄: “Allah seni benden alsın” anlamında kullanılır. Eş veya çocuklar için kullanılır. Çok büyük bir kızgınlık ifadesidir.

aḷla yiḡ̄ḡ̄sne fi wlēdē w marte/w ḡavzē (īzā): (“Eğer... ise) Allah benden çocuklarımı ve karımı/kocamı alsın” anlamında kullanılır. Bir şeyi yapmadığına, duymadığına söylemediğine vs. yemin eden kişi inandırıcılığını arttırma adına bu ifadeyi kullanılır. Kişi kendisi için değerli olan bireyleri ortaya koyarak karşı tarafı doğru söylediğine inandırmaya çalışır.

aḷla laraytne bis-sabʕ ḡyēl aʕirf̄ik/aʕirf̄ek: Yedi ömrüm boyunca seni tanımayayım İnşallah. (“Bana uzak Allah’a yakın olası” anlamında kullanılır.) Halk arasındaki reankarnasyon inancına gönderme yapmaktadır.

aḷla raytik/raytek sabṣin ḡiyḷ ma munqısumtē: Yetmiş hayatım boyunca kismetim olmayasın. (“Yetmiş defa dünyaya gelsem de kismetim olma” anlamında eşler veya nişanlılar arasında kullanılır.) Normalde halk arasında ‘sabṣ ḡyēḷ’ yani insanın reankarnasyon yoluyla yedi defa dünyaya geldiği inancına dayanarak ‘yedi hayatım boyunca’ şeklinde kullanılır. Burada ‘yetmiş hayatım boyunca’ (sabṣin ḡiyḷ) ifadesinin kullanılması, bedduayı söyleyen kişinin ciddiyet ve duygu yoğunluğuna işaret eder.

5.6. Aileye veya Aile Büyüklerine Yöneltilen Beddualar

aḷla ʿy hiḡ beytkīn: Allah evinizi yıkınsın. (“Eviniz başınıza yıkılsın” anlamında kullanılır.)

aḷla yilṣen abūkē/abuk – Allah babana lanet etsin (“Babana lanet olsun” anlamında kullanılır.) Etrafındaki kişilere zarar/sıkıntı veya rahatsızlık veren kişiler için kullanılır.

allah yilṣanṯk/yilṣanēk wi yilṣan il-rabbuke/ il-rabbuk - Allah sana da seni yetiştirenlere de lanet etsin (“Sana ve seni yetiştirenlere lanet olsun” anlamında kullanılır.) Büyüklerine saygısızlık yapan çocuklar/gençler için kullanılır.

allah yilṣan ebul kızēb – Allah yalan söyleyenin babasına lanet etsin. Birbirini bir konuda yalan söylemekle itham eden kişilerce kullanılır. Bedduanın, kendisi dâhil olmak üzere yalan söyleyen taraf her kimse ona yönelik olması bu bedduayı eden kişinin yalan söylemediğini kanıtlama isteğini gösterir.

aḷla yixribo la beytik/la beytēk – Allah evini bozsun (“Ocağın sönsün” anlamında kullanılır.)

aḷla yixribo la beytik/la beytēk la rosik/la rosēk: Allah evini başına bozsun. (“Evin başına yıkılsın” anlamında kullanılır.)

aḷla yitfē dawkīn: Allah ışığımızı söndürsün (“Evinizin büyüğü ölsün” anlamında kullanılan bir bedduadır. Aile büyüğü ışığa benzetilmektedir.)

Bu kategori altında toplanan beddualarda ailenin öneminin yanı sıra aile büyüklerinin de ailenin diğer fertleri için önemi anlaşılmaktadır. Kimi beddualar içinde de aile bütünlüğünün ve birlikteliğinin bozulmasına ve zarar görmesine yol açacak şekilde ailenin barınmasında kullanılan evin zarar görmesine yönelik ifadeler yer almaktadır.

5.7. Yiyeceklere Yönelik Beddualar

aḷla la rayto tınfaṣṯik/ tınfaṣṯēk: Yediğinden fayda görmeyesin İnşallah (“Afiyet olmasın” anlamında kullanılır.)

aḷla la rayto ṣwēfē- Afiyet olmasın.

Beslenme insanın yaşamsal varlığını sürdürmesi için önemli bir etkinliktir. Aynı zamanda besinlerden alınan haz da yaşamın önemli bir parçasıdır. Bu nedenle beddua yöneltilen kişinin yediklerinden fayda görmemesi ya da zevk alamamasına yönelik beddualar anlaşılabilir bir durumdur.

5.8. Allah’a Havale Etmek

aḷla ġarīmīk/ ġarīmēk: “Seni Allah’a havale ediyorum” anlamında kullanılır.

aḷla yıstıfīl fīyke/fīk: Allah seni bildiği gibi yapsın. (“Seni Allah’a havale ediyorum” anlamında kullanılır.)

drabtik/drabtek bi sōwt aḷla: Sana Allah’ın adıyla vurdum. (“Seni her şeyin en iyisini bilen yüce Allah’a havale ediyorum” anlamında kullanılır.)

5.9. Kategori Dışı Beddualar

aḷla yiçhişik/yiçhişēk: Allah seni eşek etsin. (Mantık dışı bir harekette bulunanlara ‘aklını kullanama İnşallah’ anlamında söylenir.)

aḷla ‘ybişik / ‘ybişek la sūq Qıbrēs: Allah seni Kıbrıs pazarına satsın.

aḷla ġaʕl xismik/xismek Hatm Tay: Allah Hatim Tay’ı düşmanın kılınsın. Duayı aktaran ve konu hakkında soru sorulan diğer kişiler Hatm Tay’ın mukaddes bir zat olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilginin yetersiz olması sebebiyle Hatim et Tai ile ilgili yapılan araştırmada, şahsın Cahiliye devrinde yaşamış olan ve cömertliği ile ünlü bir şair olduğu öğrenilmiştir (Tülücü, 1997: 472-473).

Literatür çalışmalarında bazı beddualarda beddua edilen kişinin bir hayvana dönüşmesinin istendiği ifadeler yer almaktadır. Çalışmamızda böylesi tek bir ifadeye rastlandığından ötürü belirli bir kategori açmak yerine tasnif dışı beddua olarak nitelendirilmiştir. “Allah seni Kıbrıs pazarına satsın” ifadesinde burada Kıbrıs’taki pazarın ne hususunda olduğu hakkında da bilgi edinilememiştir. Yine benzer bir şekilde bu kategorinin son cümlesindeki bedduada kullanılan kişi ile de ilgili yeterli bilgi edinilememiştir.

Sonuç Yerine

Çalışmadan elde edilen veriler değerlendirilerek farklı kategoriler oluşturulmuştur. Kişi veya kişilerin doğrudan Allah’a havale edildiği durumlar ayrı bir kategori altında toplanmış ve belirli bir kategori altında düşünülmemeyenler için ise ayrı bir başlık açılmıştır. İfadelerin birçoğunda “Allah” kelimesi de kullanılmaktadır. Bu şekilde kullanılan ifadenin güçlendirilmesi ve etkisinin artırılmasının hedeflendiği düşünülmektedir. Görüşülen kişiler kimi zaman bazı ifadelerde bedduayı nerede ve ne şekilde kullandıklarını belirtirken kişilerin ifadelerin anlamını hatırlamakta zorluk

çektikleri görülmüştür. Bu da hem kültür değişimine hem de gündelik yaşamda Arapçanın etkisinin azaldığına işaret eder. Literatürdeki bilgilerle paralel olarak, bazı beddua ifadelerinde söz sanatlarına başvurulduğu görülmüştür. Bunun bedduaların akılda kalıcılığına ve kültürler arası aktarımına katkısı olabileceği düşünülmektedir. Arapça ifadelerin Türkçe karşılığı yazılırken eğer varsa literal - düz anlam - çevirisi, ardından da Türkçedeki karşılığı ya da yaklaşık anlamı yazılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Arapça bedduaların transkripsiyonunda Arap diyalektolojisinde yer alan sesbirim temelli yazım sistemi kullanılmıştır. Arapça ifadelerde zamirlerin erillik ve dişilik kullanımları da dikkate alınmıştır. Saha çalışmalarının derinleştirilmesi ve zamana yayılması ile birlikte bedduaların sayısı da artacaktır. Bu anlamda yapılacak başka çalışmalar tamamlayıcı olacaktır.

Teşekkür

Bu çalışmanın araştırmacıları çalışma kapsamında, araştırmalardan elde edilen Arapça cümlelerin anlamlarının gözden geçirilmesi konusunda Nurettin Bilmez'e ve transkripsiyonun düzenlenmesi konusundaki desteklerinden ötürü İpek Güzelşemme'ye teşekkür etmektedirler.

Kaynakça

- Ağbaht, M. (2014). Hatay Yerleşik Arap Diyalektleri: Wals'e Göre Dil Özellikleri (Basılmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akalın, S. (1990). Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları: 130, Halk Edebiyatı Dizisi: 36, Ankara.
- Artun, E. (1999). 3. Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Adana, s.111-122.
- Austin, J.L. (2009). Söylemek ve Yapmak, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bars, M.E. (2014). Şor Kahramanlık Destanlarında Kalıp İfadelerin Kullanımı, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 5, s. 289-308.
- Beyazıt, D. (2019). Karacaören Köyü Halkıyât ve Harsiyâtından Bir Nebze: Alkışlar ve Kargışlar, Harsiyât - İlmî, Harsî ve İçtimaî Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3 Sayı: 5, s.24-104.
- Boyraz, Ş. (2012). Anonim Halk Edebiyatı Araştırmalarının Tanım ve Tasnif Sorunları Bağlamında "Söylemelik ve Konuşmalık Türler'le İlgili Çalışmaların Durumu." Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 36.1, s.31-55.

- Bulut, S. (2016). Türkiye Türkçesi Ağızları ile Kıbrıs Türk Ağızlarında Ortak Kullanılan Kalıp Sözcüklerden Hayır-Dualar ve Beddualar, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 24, s.298-308.
- Doğan, C. (2016). "Kem Sözü'nün Aidiyeti Meselesi: Toplumsal Cinsiyetin İnşası Bağlamında İstanbul Şer'iyye Sicillerinden Üç Küfür Vakası". Tarih İncelemeleri Dergisi, XXXI / 2, s.405-420.
- Dursun, A. (2011). Bedduaların Estetiği, IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı, 22-24 Aralık, Muğla, s.435-442.
- Elkılıç, G. ve Topbaşoğlu, K. (2018). Kars Yöresi Beddualarında Kullanılan Örtmeceler, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 21, 51-62.
- Emin, B.M. (2014). Manas Destanı'nda Alkış ve Kargışlar. Asos Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S, 2(1), 200-213.
- Ersöz, S. (2011). Türkiye Türkçesinin Doğu Grubu Ağızlarında Bedduaların İşlevleri Ve Cümle Yapıları Arasındaki İlişki. Turkish Studies, 6.1, s.29-46.
- Fischer, W. ve Jastrow, O. (1980). Handbuch der arabischen Dialekte. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. Bilig 44, s.89-110.
- Harmancı, M. (2012). Dede Korkut Hikâyelerindeki Alkış ve Kargışlara İşlevsel Bir Yaklaşım, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23: 1-17.
- İpek, S.A. (1989). Antakya Dua ve Bedduaları. Güneyde Kültür, 4, 12.
- Jastrow, O. (2006). Arabic dialects in Turkey — towards a comparative typology, Türk Dilleri Araştırmaları, 16, 2006: 153-164.
- Jay, T. ve Janschewitz, K. (2008). The pragmatics of swearing. Journal of Politeness Research. Language, Behavior, Culture 4.2: 267-288.
- Kasımoğlu, S. (2018). "Elektronik Kültür Ortamında Bedduaların Dönüşümü." Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 24, s. 47-58.
- Kaya, D. (1997). Dualar ve Beddualar, Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 4, Sivas, s. 99-121.
- Kazan, Ş. (2009). Klâsik Türk Şairlerinin Dilinden Beddualar. Electronic Turkish Studies 4.2, s.744-788.

- Kemaloğlu, M. (2013). Terekeme–Karapapak Türklerinde Dualar (Alkışlar) ve Beddualar (Kargışlar). *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26: 94-114.
- Keskin, A. (2019). Alkışların (Dua/İyi Dilek) ve Kargışların (Beddua/Kötü Dilek) Terim, Tanım ve Tasnif Problemlerine Bağlam Merkezli Bir Yaklaşım, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 74, s.205-220.
- Kuanışbayeva, A. (2002). Kazak Kahramanlık Destanlarındaki Dua ve Beddualar, *Cilt:10 No:1 Kastamonu Eğitim Dergisi*, s.11-26.
- Ljung, M. (2011). *Swearing: A cross-cultural linguistic study*. Springer.
- Mohr, M. (2015). *Küfür Etmenin Kısa Tarihi*. (Z.D. Abacı, Çev.) İstanbul: Aylak Kitap.
- Okuyan, H.Y. (2012). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Bir Kültür Aktarımı Aracı Olarak Kalıp Sözlerin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 162.162, s.31-46.
- Ong, W.J. (2012). *Sözlü ve Yazılı Kültür-Sözün Teknolojileşmesi*, Metis Yayını, İstanbul.
- Öztürk, J. (2012). Antakya Ağzında Kargışlar. Prof. Dr. Mine Mengi Adına *Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri*, Adana.
- Pinker, S. (2007). *The stuff of thought: Language as a window into human nature*. New York: Penguin.
- Sapir, E. (1985). *Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality*. (Edit. David G. Mandelbaum). University of California Press.
- Sevinçli, V. (2015). Türk Kültüründe Alkış/Kargış ve Adilcevaz Örneği. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 52.52, s.97-125.
- Seyhan, B.Y. (2015). Ölüm Kaygısı ve Dua Tutumu Üzerine Bir Araştırma, *Turkish Studies*, 10:2, s.863-882.
- Stapleton, K. (2010). Swearing. In M.A. Locher and S.L. Graham (Edit.), *Interpersonal pragmatics* (pp. 289-306). Berlin, Germany: De Gruyter Mouton.
- Şahiner, A.E. (2015). Gaziantep Halk Kültüründe Dua ve Beddualar, II. *Uluslararası Genç Halkbilimciler Sempozyumu Bildirileri*.

- Temizkan, M. (2006). Azerbaycan, Türkmenistan, İran, Anadolu, Kıbrıs Alkış ve Kargışları Üzerine Bir İnceleme. VII. Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi (27 Haziran–1 Temmuz). Gaziantep.
- Terzioğlu, Ö. (2007). Alkış ve kargışların, sözlü kültürdeki yerleşik kodların aktarımını ve yeniden üretimini kolaylaştıran biçimsel özellikleri. Millî Folklor, Sayı: 75, s. 34-37.
- Tülücü, S. (1997). “HÂTİM et-TÂÎ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. C.16, s.472-473).
- Uysal, Y. (2019). Adıyaman Halk Kültüründe Dua ve Beddualar (Alkışlar-Kargışlar). Türkiyat Mecmuası, 29(2), 62-644.
- Vanci-Osam, Ü. (1998). May you be shot with greasy bullets: Curse utterances in Turkish. Asian folklore studies, s.71-86.
- Vingerhoets, A.J. Bylsma, L.M., ve De Vlam, C. (2013). Swearing: A biopsychosocial perspective. Psikologijiske teme, 22(2), 287-304.
- Zengin, A. (2015). Dillere Düşmek: Küfür, Kadınlık ve Erkeklik. Evrensel Kültür, s.82-83.